

NEMIS VA O'ZBEK TILLARIDAGI GULLARGA OID SO'ZLARNING
LEKSIKOGRAFIK TASVIRI

Qanoatova Dinora Yormat qizi

O'zMU, Xorijiy filologiya fakulteti 4-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Yusupova Tuymajon O'zMU nemis

Filologiyasi kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada nemis va o'zbek tillarida gullar nomlari bilan bog'liq leksik birliklarning lug'aviy (leksikografik) tasviri, semantik xususiyatlari, nomlash motivatsiyasi hamda madaniy konnotatsiyalari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda har ikki til lug'atlarida berilgan izohlar, sinonimiya, metaforik qo'llanishlar va etimologik jihatlar o'rganildi. Natijada gullar nomlari nafaqat botanik birlik, balki madaniy, poetik va milliy mentalitetni aks ettiruvchi leksik qatlam ekanligi asoslandi.

Abstract: This article provides a comparative analysis of the lexicographic description of flower-related lexical units in German and Uzbek, including their semantic features, naming motivation, and cultural connotations. The research examines dictionary definitions in both languages, as well as synonymy, metaphorical usage, and etymological aspects. The results demonstrate that flower names function not only as botanical units but also as a lexical layer reflecting cultural, poetic, and national mentality.

Kalit so'zlar: fitonimika, leksikografiya, qiyosiy tilshunoslik, nemis tili, o'zbek tili, lug'at maqolasi, botanika leksikasi, lisoniy manzara.

Keywords: lexicography, flower names, comparative linguistics, semantics, German language, Uzbek language, botany.

Til lug'at boyligining muhim qatlamlaridan biri tabiat bilan bog'liq leksika hisoblanadi. Insoniyat qadim zamonlardan beri tabiat bilan uzviy aloqada yashab kelgan va bu holat til tizimida ham o'z aksini topgan. Tabiat unsurlari orasida o'simliklar, ayniqsa gullar nomlari alohida semantik, madaniy va estetik ahamiyat

kasb etadi. Gullar nafaqat biologik obyekt sifatida, balki go‘zallik, muhabbat, poklik, yangilanish, yoshlik kabi tushunchalarning ramzi sifatida ham keng qo‘llanadi. Shu sababli gullarga oid so‘zlar tilning boy va ko‘p qatlamli leksik tizimini tashkil etadi.

Nemis va o‘zbek tillari turli til oilalariga mansub bo‘lishiga qaramay, har ikkala tilda ham gullarga oid leksika juda boy va rang-barangdir. Nemis tili german tillari guruhiga, o‘zbek tili esa turkiy tillar oilasiga kiradi. Ushbu tillar o‘rtasidagi strukturaviy farqlar gullar nomlarining shakllanishi, lug‘atlarda berilishi va semantik rivojlanishida ham o‘z aksini topadi. Shu bois gullarga oid leksik birliklarning qiyosiy o‘rganilishi tilshunoslikning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Gullar nomlari faqat botanik termin sifatida emas, balki poetik obraz, metaforik birlik, frazeologik birikma va madaniy ramz sifatida ham faol ishlatiladi. Bu esa ularni leksikografik jihatdan o‘rganishni dolzarb masalaga aylantiradi. Mazkur maqolada nemis va o‘zbek tillarida gullarga oid leksik birliklarning lug‘aviy tavsifi, semantik xususiyatlari, nomlash motivatsiyasi hamda madaniy konnotatsiyalari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi.

Gullar nomlarining leksik tizimdagi o‘rni

Tilshunoslikda o‘simlik va gullar nomlari botanizmlar yoki fitonimlar deb ataladi. Fitonimlar til leksikasining qadimiy qatlamlaridan biri bo‘lib, insoniyatning tabiiy muhit bilan uzoq yillik munosabatini aks ettiradi. Gullar nomlari quyidagi leksik guruhlariga ajratiladi: Birinchidan, ilmiy yoki botanik nomlar. Bu nomlar asosan ilmiy terminologiyada qo‘llanadi va o‘simlikning biologik xususiyatlarini ifodalaydi. Ikkinchidan, xalqona nomlar. Ular xalq og‘zaki nutqida shakllangan bo‘lib, ko‘pincha tashqi ko‘rinish, rang, hid yoki foydali xususiyatlarga asoslanadi.

Uchinchidan, poetik va metaforik nomlar. Bu birliklar badiiy adabiyot va og‘zaki ijodda keng qo‘llanadi. To‘rtinchidan, frazeologik birliklar tarkibidagi gul nomlari.

Mazkur tasnif gullarga oid leksikaning ko‘p qatlamli semantik tizimga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Nemis tilida gullar nomlarining leksikografik tavsifi

Nemis tilida gullar nomlari lugʻatlarda aniq va tizimli tarzda beriladi. Har bir gul nomi odatda grammatik jins, koʻplik shakli va qisqa ilmiy izoh bilan birga keltiriladi. Bu nemis leksikografiyasining ilmiylik va tizimlilikka intilishini koʻrsatadi.

Nemis tilida gul nomlari asosida koʻplab qoʻshma soʻzlar hosil qilinadi. Masalan, atirgul soʻzidan oʻnlab yangi birliklar paydo boʻladi: atirgul yogʻi, atirgul bargi, atirgul butasi kabi. Bunday soʻz yasash jarayoni nemis tilining kompozitsion xususiyati bilan bogʻliq. Qoʻshma soʻzlar orqali yangi maʼno nozikliklari yuzaga keladi va leksik tizim boyiydi.

Nemis tilida gullar nomlari metaforik maʼnoda ham keng qoʻllanadi. Gul obrazi insonning ijobiy sifatlarini ifodalashda muhim vosita hisoblanadi. Masalan, gullar bilan bogʻliq iboralar orqali boylik, baxt, goʻzallik yoki noziklik tushunchalari ifodalanadi. Bu holat gul obrazining universal ramziy kuchga ega ekanligini koʻrsatadi.

Oʻzbek tilida gullar nomlarining leksikografik tavsifi

Oʻzbek tilida gullar nomlari milliy madaniyat, urf-odat va poetik tafakkur bilan chambarchas bogʻliq. Oʻzbek xalq ogʻzaki ijodida, sheʼriyatda va kundalik nutqda gul obrazlari juda keng qoʻllanadi. Gullar goʻzallik, poklik, muhabbat va bahorning ramzi sifatida talqin qilinadi.

Oʻzbek tilida gul nomlari asosida koʻplab badiiy ifodalar shakllangan. Masalan, “gul yuz”, “lola lab”, “rayhon hid” kabi birikmalar inson goʻzalligini tasvirlashda qoʻllanadi. Bu birliklar lugʻatlarda koʻchma maʼno sifatida qayd etiladi va tilning obrazlilik darajasini oshiradi.

Oʻzbek tilida gullar nomlarining yana bir muhim jihati – ularning marosim va anʼanalarda tutgan oʻrni. Bahor bayramlari, toʻy marosimlari va boshqa tantanalarda gullar muhim ramziy ahamiyat kasb etadi. Shu sababli gul nomlari tilning madaniy qatlamida mustahkam oʻrin egallagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi Oʻzbekiston strategiyasi. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2021. – B. 8-12.

2. O‘zbek tilining izohli lug‘ati (1-5 jildlar). – Toshkent: O‘zME, 2012. – B. 432-435.
3. Madvaliyev A. O‘zbek leksikografiyasi darsligi. – Toshkent: Akademnashr, 2017. – B. 120-125.
4. Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache. – Mannheim: Dudenverlag, 2012. – B. 115-120.
5. Wiegand H.E. Lexikographie und Wörterbuchforschung. – Berlin: De Gruyter, 2014. – B. 74-80.
6. Mirxanova G.R. O‘zbek terminologiyasi tadqiqi. – Toshkent: Fan, 2025. – B. 55-60.